

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας

Ενότητα 7: Αιτίες

Αντώνης Λιάκος

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας

Τα εργαλεία του ιστορικού.
Από τις αιτίες στα αποτελέσματα ή
από τα αποτελέσματα στις αιτίες;

- Γνωσιοθεωρητικές προϋποθέσεις της μελέτης του παρελθόντος.
- Η διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου κατά τη διαδικασία της παρατήρησης.
- Η έννοια του χρόνου και του χώρου.
- Η έννοια της αιτιώδους συνάφειας.
- Η έννοια της αλήθειας. Τί θεωρεί κάθε εποχή ως αλήθεια.
- Το πρόβλημα των γενικεύσεων και των ιστορικών συλλογισμών.

Αιτιότητα

- Η ιστορία δεν είναι φωτογραφική απεικόνιση, ούτε απλή συλλογή και περιγραφή γεγονότων αλλά ανίχνευση της αιτιώδους συνάφειας, της αιτιακής σύνδεσης, παρακολούθηση των μεταλλαγών της κοινωνίας, τοποθέτηση του ιστορικού πεδίου που μας απασχολεί στο κοινωνικό γίνεσθαι. Σ' αυτό διαφέρει ο επαγγελματίας ιστορικός από το συλλέκτη και τον ερασιτέχνη. Ο ιστορικός δεν ενδιαφέρεται μόνο για το τί έγινε, αλλά και για το πώς και το γιατί έγινε.

Αιτιότητα και χρονικότητα

- Αν λογικά η αιτία προηγείται του αποτελέσματος, ο ιστορικός αναζητά την αιτία ξεκινώντας από το αποτέλεσμα. Από το αποτέλεσμα στην αιτία. Αλλά ποιά ή ποιές αιτίες αντιστοιχούν στο αποτέλεσμα; (Αντίστροφος χρόνος).
- Το χρονικώς πρότερον δεν συμπίπτει πάντα με την αιτία. Μπορεί αμφότερα να είναι συνέπειες μιας ευρύτερης τάσης που απλώς συνέβησαν διαδοχικά, ή η χρονική σύμπτωσή τους να είναι τυχαία. Η σύνδεση αιτίας και αποτελέσματος είναι από τα σημαντικότερα προβλήματα.

Η θέση του ορθολογισμού

- Η αιτιακή σύνδεση των γεγονότων είναι μια ορθολογική διαδικασία. Απαιτεί δηλαδή όχι να αντιμετωπίζουμε τις παρελθούσες κοινωνίες ως ορθολογικά συστήματα, αλλά να ερευνούμε την ιστορία και να τη σκεφτόμαστε ορθολογικά.
- Ο ορθολογισμός δεν διακρίνει το προς εξιστόρηση αντικείμενο αλλά το ιστορούν υποκείμενο.
- Μη ορθολογικές εξηγήσεις.

Η ορθολογική επιλογή 1

- Έχουν κάθε φορά οι άνθρωποι επίγνωση των όρων της δράσης τους; Σκέφτονται και αποφασίζουν ορθολογικά; Η κοινωνία λειτουργεί ως ορθολογικό σύστημα;
- Μερική γνώση των συνθηκών. Το ιδιαίτερο συμφέρον, το συναίσθημα, οι φόβοι, οι εξαρτήσεις.
- Τα κίνητρα (ατομικά και συλλογικά) και οι αιτίες.

Η ορθολογική επιλογή 2

- Οι αιτίες δρούν καταναγκαστικά, ακόμη και χωρίς την επίγνωσή τους από τα δρώντα άτομα ή συλλογικότητες.
- Η ετερογονία σκοπών και αποτελεσμάτων, δηλαδή άλλους σκοπούς επιδιώκουν οι άνθρωποι και σε άλλα αποτελέσματα (απρόβλεπτα για τους ίδιους) καταλήγει η δράση τους. Αλλά δεν αναιρεί την ανάγκη διερεύνησης της αιτιότητας.

Αιτιότητα και αποδείξεις 1

- Λογικοί συλλογισμοί.
- Στατιστικές αποδείξεις.
- Πειραματικές αποδείξεις.
- Η θεωρία του χάους.
- Μία αιτία ή πολλαπλές αιτίες;
- Ιεράρχηση και διαβάθμιση των αιτιών.
- Επαρκείς και αναγκαίες προϋποθέσεις.

Αιτιότητα και αποδείξεις 2

- **Ντετερμινισμός:** ο απόλυτος επικαθορισμός των γεγονότων από τις αιτίες τους. Κριτική. Στην κοινωνία το αιτιακό σύμπλεγμα απείρως πολυπλοκότερο.
- Η διαφορά με τις φυσικές επιστήμες. Αν η εξάρτηση των αποτελεσμάτων από τις αιτίες τους ήταν απόλυτες θα μπορούσαμε να προβλέψουμε το μέλλον.
- Οι αιτιώδεις σχέσεις και η αυτονομία της ανθρώπινης δράσης. Πού χαράζονται τα όρια; Η ιστορία εξηγείται, αλλά δεν εξηγείται πλήρως.
- Σκεφτόμαστε με πιθανότητες και όχι με βεβαιότητες. (Το πιθανότερο είναι ότι συνέβησαν αυτά εξαιτίας εκείνων των συνθηκών...).

Counter-facts, δυνητικές εναλλακτικές πορείες εξέλιξης

- Είναι νόμιμο το ερώτημα: «Αν εξελίσσονταν διαφορετικά τα γεγονότα;»
- Ο ρόλος της ιστορικής φαντασίας γόνιμος όταν δεν αυτονομείται από τα στοιχεία και την αυστηρότητα των συλλογισμών. Το ερώτημα τίθεται για να μετρήσουμε την απόκλιση.
- Άλλες φορές θέλουμε να μετρήσουμε το βάρος ενός παράγοντα στην εξέλιξη, σε σύγκριση με άλλους.
- Π.χ. Θα γινόταν εμφύλιος στην Ελλάδα χωρίς τον Β΄ Π. Πόλεμο;

Επιστημονικές υποθέσεις

- Μια αιτιακή σύνδεση αποτελεί μια επιστημονική υπόθεση.
- Δοκιμάζουμε την υπόθεση και σε άλλες παρεμφερείς περιπτώσεις. Επαληθεύουμε τις παρατηρήσεις μας για την αιτιακή σύνδεση των γεγονότων μέσα από τη σύγκριση με άλλες όμοιες περιπτώσεις.
- Η συγκριτική ιστορία. Αναζητούμε πάντα τους κοινούς όρους, και στη συνέχεια προχωρούμε στις διαφοροποιήσεις.

Συγκρίσεις

- Οι συγκρίσεις απαραίτητος όρος για την ιστορική εργασία.
- Σύγκριση με κοινούς παρονομαστές και συνάφειες.
- Τοπική συνάφεια (Ελλάδα σε σχέση με Βαλκάνια ή Μεσόγειο) σε χρονική συνάφεια (Μετα-Ναπολεόντεια εποχή, εποχή Β΄ Π.Π., κλπ.) ή στη θεματολογική συνάφεια (λ.χ. διαδικασίες κρατικής συγκρότησης στην εποχή του εθνικού κράτους). Χρειάζεται όμως πάντα πειστική δικαιολόγηση της επιλογής κοινού παρονομαστή.
- Η θεωρία, η ιστορική θεωρία και τα θεωρητικά κείμενα προσφέρουν τη συγκριτική εποπτεία. Η θεωρία μια μορφή σύγκρισης.

Η δυναμική των γεγονότων

- Τα όρια της αιτιακότητας. Μια ή περισσότερες αιτίες μπορούν να εξηγούν ένα απότοκο γεγονός, δεν το εξηγούν όμως πλήρως, γιατί το ίδιο το γεγονός από τη στιγμή που αρχίζει να υπάρχει δημιουργεί μια δυναμική που υπερβαίνει τις αρχικές αιτίες και γίνεται η ίδια αιτία της εξέλιξής των επόμενων φάσεών του. (Πόλεμος, επανάσταση, εκβιομηχάνιση κλπ.).

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ. <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH240>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών 2014. Κώστας Γαγανάκης. «Μάθημα: ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας. Ενότητα: Αιτίες». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH9>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Πίνακες

